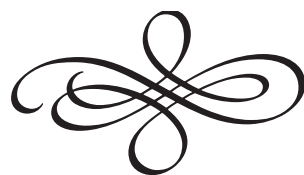
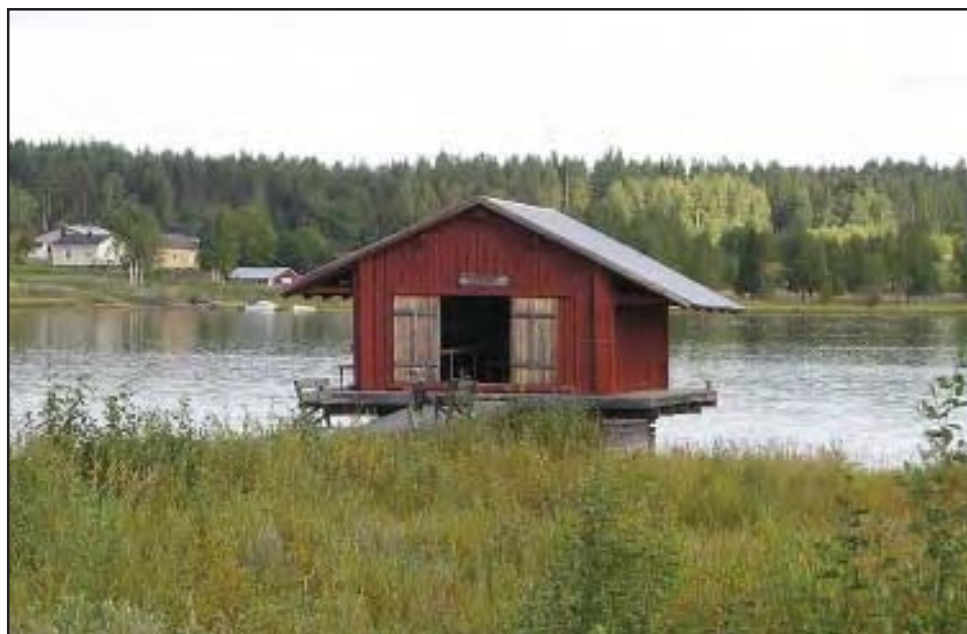

Nederluleå Hembygdsförening

Årsskrift 2004

Årgång 12

Ett år bakom oss

Så har då vårt verksamhetsår nått sitt slut. Aktiviteterna har under året visat ett stort engagemang från våra medlemmars sida. Det samarbete vi har med Hägnan har fortsatt varit ett stort värde för föreningen. Tyvärr så blev världsarvsresan inställd av olika anledningar, guideresan i år gick till sörbyarna med nytillkomna guider och även en del gamla. Visningsstugan har varit öppen sedan 1 maj fram till 12 oktober och 3 541 har vandrat runt i stugan.

Som alltid har kulturen varit en av hörnstenarna i vår verksamhet och i år har vi haft nöjet att tillsammans med Eyvind Johnssonsällskapet i Boden anordna en föreläsningkväll i Petrigården. Studiecirkelar har anordnats kring detta och även i dagsläget pågår studiecirkelar inför den kommande resan till sommaren - Bottenviksbågen. Mer om föreningens verksamhet under året finns att läsa i verksamhetsberättelsen.

Jag vill med detta tacka alla våra aktiva medlemmar för deras insatser i vår verksamhet.

Stig Bernhardsson

Att söka sina rötter

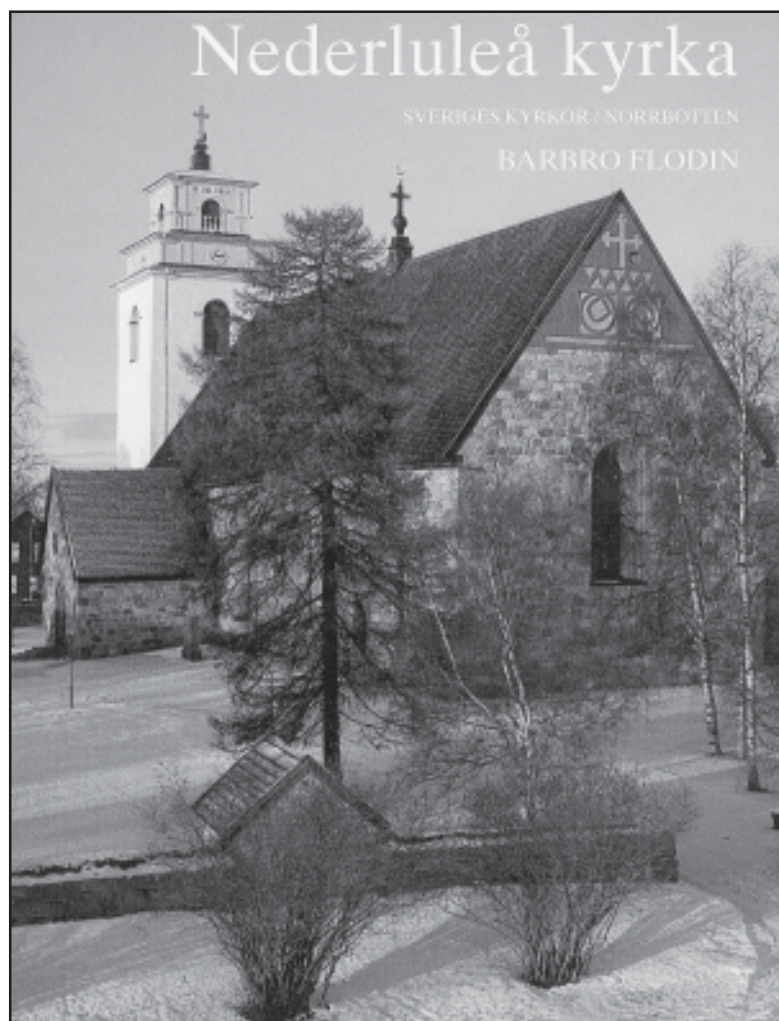
Du som läsare har nu i din hand den tolfte årgången av föreningens årsskrift. I år satsar vi på omslag i färg, tekniken går framåt. Vår avsikt med denna årsskrift är att spegla den livliga verksamhet som föreningen bedriver. Årets är inget undantag. Jag har under min tid som redaktör haft den inställningen att skriften även skall lyfta fram livet från förr i Nederluleå socken. I år har vi en artikel om fattigvården i socknen. En institution som vi många känner till för den ligger oss närmare i tiden. Vi har även en artikel kring släktforskningen som ständigt ökar sitt antal. Att söka sina rötter är en trend som växer.

Rolf Johansson

Omslagsbild: Sommarbild från Gäddviks laxfiskemuseum.

Omslagsbild bak: Från Persmäss i Gammelstad.

Foto: Rolf Johansson

Nederluleå kyrka

SVERIGES KYRKOR / NORRBOTTEN

BARBRO FLODIN

Guideresa genom "Sörbyar" i maj 2003.

Årets guideresa gick under rubriken "Natur och kultur" och leddes av vår prominente guide Kjell Lundholm. Vi startade som vanligt från kyrktornet i GAMMELSTAD.

Under färden berättade Kjell allehanda saker om vad vi såg genom bussfönstren. Bl a nämnde han de vita träkorsen på kyrkogården i Gammelstad att de var ett utslag av modenyck från början av 1900-talet. De är dock mycket vackra i all sin enkelhet.

Järnvägen – malmbanan – blev en bra utveckling för "Luleå Nystad". Därtill kommer järnverket samt universitetet. Numera går en museijärnväg mellan Gammelstad och Karlsvik fram till gamla järnverket, som lades ned 1924. Malmbanans vänner har restaurerat ånglok och gamla järnvägsvagnar, vilka visas vid järnvägsmuséet i Karlsvik. En gång per år kör man lok och en del vagnar mellan Karlsvik och Gammelstad, då allmänheten har möjlighet att få åka.

Vi passerar älven söderut

Vid passagen söderut över Lule älv nämner Kjell, att byn GÄDDVIK före älvens genombrott verkligen var en vik. Kustbyarna vid Luleälvens utlopp fanns redan på Gustav Vasas tid. Jmfr med jordaboken. Namnet på BÄLINGE by innehåller ett "inge-namn" som härstammar från järnåldern.

AVANs by och odlingslandskap tog vi sedan del av. Många gårdar ligger uppe på "Kullen", som vetter mot älven. Byn är en radby, gårdarna ligger högt. De många ladorna är av den snedväggiga typ, som hindrar regnet eller snön att tränga in i ladan. Vintertid behöver man ej skotta sig in för att hämta hem höet. Höet packar sig inte. Det bildas ej mögel. Ladorna är glest timrade så höet inte blir fuktigt.

Namnet Avan härrör från "afva", som betyder "utvidgning av vattendrag". Byn är från 1400-talet. Antalet gårdar angavs i skrifter om byarna förr, ej antalet människor. Länets första lantmannaskola låg i Avan, ett hus finns kvar, nere mot färjeläget.

Vägen till Selet ej farbar

Resan fortsatte mot SELETs bruk. Vi kunde dock ej komma dit p g a den smala väg som leder ner mot bruket. Vägens skick gjorde det ej heller möjligt att komma nära. Malmen till bruket forslades från Malmberget för att där smältas ner. Selets bruk har varit en stor anläggning, varom berättats i annat sammanhang. Efter torpställena mellan Selet och Ale, där vallonerna och de som arbetade vid gruvan bodde, är det många lämningar kvar. En stenåldersby finns vid Råttjärn (Råberget) som ej är utgrävd. Det är en by liknande den vid Vuollerim.

Ale Kvarn ligger naturskönt invid Aleån. Foto: Thorild Jordung.

Kaféet vid Ale kvarn. Hjördis Östling i dörröppningen. På tunet den lokale guiden Halvdan Lundström och ett par besökare. Foto: Tage Ranängen.

Skvaltkvarnen i Ale

ALE nedre kvarn var nästa anhalt, där vi rastade med eget medfört kaffe och fika. Där fick vi också en intressant information av Roger Häggström, som visade oss kvarnen samt övriga byggnader kring kvarnen. Ale nedre kvarn är troligen den äldsta av flera kvarnar, som funnits i Ale by. Kvarnen fanns med på en karta från 1645 med tecknet för en skvaltkvarn.

Kvarnen restaurerades i slutet av 1980-talet och har nu i stort sett det utseende den hade vid sekelskiftet 1900. I kvarnen kan man återigen mala mjöl. Varje säsong har man öppet för visning dagligen och man säljer också av det malda mjölet.

I Ale har man också rustat gamla skolhuset. Det används som byahus. En ny klockstapel byggdes 1983. I den rings helgen in varje lördagskväll men används även vid gudstjänster och andra särskilda tillfällen.

Industrihistoria i Hällfors

Vi åkte vidare genom ALVIK, där den s k ryssgraven finns från 1809 års krig. Det är i huvudsak svenska soldater som ligger begravda där, de som dog i fältsjukan. Ett stort företag i Alvik är "Alviksgrisen", en stor grisfarm, där 18000 grisar/år slaktas. Det är familjen Hugosson från Skåne, som driver företaget.

HÄLLFORS gamla såg besöktes därefter. Den härstammar från det gamla självhushållssamhällets tid. Sågen var i drift från 1877 – 1946 och var vattendriven. Man sågade och hyvlade virke för lokalt bruk. Sågen innehöll hyvelmaskin och spjolk och har upprustats av AMS. Den innehåller lämningar från vår teknikhistoria.

Träbron över Aleån

Inför och i ANTNÄS gavs fakta kring "Hälsan", på sin tid TBC-sanatorium. Huset finns ännu kvar. I Antnäs finns företaget "Liko", som tillverkar sjukhushjälpmedel.

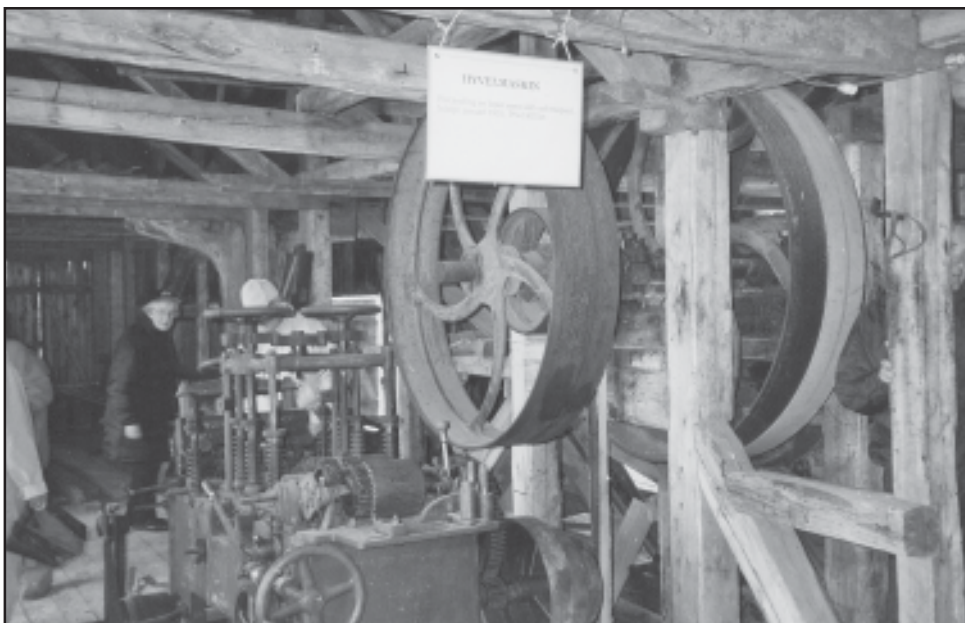
På 1700-talet fanns här också en lång träbro över Aleån. Den nämns också under beskrivningen av 1809 års krig, då ryssarna skulle tåga ner över landet till Västerbotten.

Färden fortsatte för lunch till Ralph Lundstensgården i ERSNÄS, där Kjells information kompletterades av restaurangchefen Kristinas berättelse om ägaren och kompositören Ralph Lundsten. Vi besökte där bl a affären på gården samt konsthantverksutställningen i logen.

Under färden genom Ersnäs såg vi bl a en jordvall uppbyggd för en tjärdal. Jordvallen var behövlig för ändamålet, eftersom landskapet här är så flackt.

Hällfors vattendrivna, nedlagda såg. Foto: Tage Ranängen.

Hyvelmaskinen i Hällfors. Foto: Emma Pesula.

Informationstavlan invid Långviks glasbruk. Foto: Tage Ranängen.

Glasbruket i Långvik

Vi åkte vidare till LÅNGVIKS nedlagda glasbruk från 1798 – 1879. Här finns en mycket informativ anslagstavla hur bruket har sett ut och hur verksamheten har bedrivits. I huvudsak har här tillverkats fönsterglas. Långvik hade tydligen på sin tid varit en nog så framträdande handelsstation.

Vi besökte sedan NORRFJÄRDENS kyrkstad. Den är från 1912 och är Sveriges näst yngsta kyrkstad. Kyrkstugorna där är byggda i tvåvåningshus och skiljer sig markant från dem i Gammelstad. Många av oss hann också hastigt bese den mycket moderna tegelkyrkan och lyssna på den vänlige, unge kantorns demonstration av det imponerande orgelverket.

ROSVIKS fäbodrar blev sista anhalten för dagen. Vi fick en relativt grundlig orientering förankrad i breddad och fördjupad kännedom om fäbodskulturen. Ännu en trevlig och givande guideresa var till ända.

Tage Ranängen och Thorild Jordung

Ralph Lundstengården i Ersnäs. Foto: Tage Ranängen.

Bästa medlemmar!

Som vi tidigare nämnt i vårt julbrev planerar föreningen en utställning av gamla textilhandarbeten sommaren 2004.

Vi planerar detta under tiden 12-6 – 20-6 i vår lokal G:a Hamngatan 5, Gammelstad, mellan 11-16. Om du är intresserad och har något i dina gömmor är du välkommen att lämna in dem till vår lokal den 7 juni mellan kl 11 och 14.

Handarbetena skall vara väl märkta på baksidan med namn och telefon. Ev. uppgifter om vem som tillverkat, sytt, vävt eller broderat arbetet kan lämnas på en lapp bredvid och ev. årtalet

Intresseanmälningar till:

Emma Pesula	25 42 07
Eva Rönnlund	25 43 81
Lena Blomkvist	25 42 09

Mer information kommer att lämnas vid föreningens årsmöte.
Välkommen med ditt bidrag!

Stig Bernhardsson
Ordf.

Fattigvården i Nederluleå socken

Bengt Johansson i Långnäs har studerat fattigvården i Nederluleå socken. Han har under många år skrivit uppsatser i olika ämnen. Detta är en uppsats som kanske ligger oss närmast hjärtat med tanke på den omsorg som bedrivs idag.

I äldre tider särskilt under krigstillstånd, epidemier och missväxtår levde befolkningen under så osäkra förhållanden att många tvingades gripa till fattigstaven.

Fattigvården var under medeltiden nästan uteslutande en kyrklig angelägenhet och kostnaderna bestreds dels genom kyrkans regelbundna inkomster, dels genom insamlade medel. Före Gustav Vasas reduktion var en del av kyrkotiondet anslagen till de fattigas underhåll medan de som inte hindrades av sjukdom och lyten fick stryka omkring och tigga. Sedermera kom fattigvården att ligga på socknarnas ansvar, men under prästens överinseende.

Fattigstugan inrättades invid kyrkan

1571 års kyrkoordning föreskrev s.k. "Sjukstugor" för de fattiga och år 1640 yrkade ärkebiskop Paulinius i sin tiggardordning för ärkestiftet att alla församlingar "efter urminnes bruk" skulle hålla en stuga vid kyrkan för 2, 3, 4 eller flera fattiga. I 1642 års tiggardordning fastställdes lagligen det s.k. sockensystemet eller att varje socken skulle sörja för sina fattiga. Fattigstuga skulle inrättas vid kyrkan, de fattiga få underhåll genom allmosor och de arbetsoförmögna hållas i hospital (sjukhus). En tiggardordning av år 1648 förbjöd vidare tiggeri utanför hemsocknen medan det däremot inom socknen fortfarande var ett lagligt sätt att försörja sig ända fram till 1847 års ordningsstadga.

Från Luleå sockens kyrkoräkenskaper under 1600-talet finns också vissa regler om att de fattiga under sina vandringar skulle vara försedda med "tiggarpass" inom vissa bestämda områden i socknen. Passen utfärdades vanligtvis av kyrkoherde och prost eller i förekommande fall av biskop eller landshövding.

För de fattigas underhåll fanns även s.k. "fattigbössor" uppsatta. En av dessa var belägen vid kyrkodörren i gamla staden och ännu en tillfinnades invid "hospitalet".

Fattigskatten infördes

Utifrån ett protokoll från 1642 års landsting kan man finna några tidiga underrättelser om fattigvården. Då samtycktes och utlovades att till de fattigas uppehälle, från vart mantal i varje socken lär sig utgivas penningar till ett värde av 6 mark Kmt, och att över denna fattigskatt skulle socknens kyrkoherde och två av kyrkans sexmän ansvara.

Sjukstuga eller fattigstuga fanns i Lule socken vid kyrkan år 1628 och föreståndare var Olof Jönsson från Sunderbyn.

MATORDNING

för Nederluleå kommunalhem.

Frukost:

Fisk, potatis, smör, mjölk och bröd;

Söndag: tunnbrödsblöta eller mjukt bröd, smör och kokad mjölk eller cacao.

Middag:

Måndag: välling, smör, sill och bröd;

Tisdag: fläsk, potatis och bröd samt soppa eller mjölk;

Onsdag: löja med löksås eller annan färsk fisk, smör och bröd samt soppa eller mjölk;

Torsdag: ärter och fläsk med bröd;

Fredag: korvkaka, eventuellt blodpalt eller lappskej med bröd, soppa eller mjölk;

Lördag: risgrynsvälling, smör, sill och bröd;

Söndag: kött-soppa, eventuellt kalops eller dillkött, bröd, soppa eller mjölk.

Kväll:

Gröt och mjölk (olika sorters mjöl och havregryn).

De tuberkulösa och sjuka erhålla varje frukost gröt och mjölk.

Bilaga.

Välling: risgryns-, mannagryns-, slät- och stänkvälling.

Flitkaffe med en brödskena utdelas kl. 4 e. m.

En veteskena erhålla samtliga till kaffet å söndagarna.

Vid dödsfall bland understödstagarna serveras vid begravningen kaffe med fyra sorters bröd (ett anisbröd, en skiva vetesbröd, en pepparkaka och en sockerkaka).

Nederluleå Fattigvårdsstyrelse

Till sjukstugan hörde av ålder en liten bit av prästbordet det s.k. "Sjukstugugärdet" samt "Sjukstugumyrn", en äng intill Sunderbyrået. Där invallades några kreatur och såddes någon teg för fattigstugans behov.

Hela inrättningen var emellertid högst tarvlig och obetydlig och de fattiga som på något sätt kunde reda sig led hellre stora umbäranden än att de flyttades dit. År 1705 fanns sex fattiga boende i sjukstugan.

År 1738 uppfördes en ny byggnad bestående av två rum för nio personer. De övriga fattiga höll till hemma hos sina anhöriga ute i byarna där de levde på en s.k. "fattigdel" från en fond som man bildat genom att årligen sammanskjuta 1 – 1½ kappe korn från varje "rök".

För lite allmosor till fattigvården

Vid 1819 års visitation av biskop Almqvist påpekade pastor Nordmark att han ansåg fattigmedlen allt för ringa och att de uttogs orättvist efter rök och inte efter hemmansstorlek. En fullständig utredning och reglering av fattigvården anbefalldes då av biskopen och sockenmännen kallades till stämma under komminister Sal Antimons ordförandeskap.

Vid stämman skulle varje by efter upprop ange sina respektive fattiga och tänkbara bidragsberättigade. Det blev en svår hantering, eftersom meningarna av olika skäl var delade. I detta besvärliga läge framträdde då den myndige och sparsamma nämndemannen Olof Matsson- Ahlman från Alvik och föreslog att varje by för sig skulle underhålla sina fattiga och att förrättningen borde avbrytas som varande oviktig. Flera sockenmän instämde och ordföranden sökte protester mot förslaget varefter Ahlman genmälde:

"Det var ju en förskräcklig människa som inte låter säga sig!". Ordförande avvisade honom då med upplysningen, att varken Ahlman eller någon annan av sockenmännen ägde rätt att hindra honom i hans pliktutövning. Ahlman uppmanade då allmogen att avlägsna sig "hvarpå de ock begynte gå". Då de flesta nu var ense om Ahlmans förslag ansåg man det som onödigt att diskutera vidare och ett dekret avfattades med ordförandens reservation. Denne betvivlade emellertid att beslutet skulle godtas eftersom det inte överensstämde med "Kungl. Maj:ts nådiga och Guds faderliga afsigter i frågan".

En ny direktion etablerades

Beslutet blev som väntat slopat och år 1822 överlämnade stämman enhälligt sin beslutsrätt om fattigvården till en direktion bestående av kyrkoherden med sex ledamöter. Dessa personer ägde sedan rätt att avgöra såväl vilka som skulle anses fattiga, vad som skulle utgå samt hur medlen skulle uttagas. Det senare skulle alltså ske genom "hemmantal" medan de som inte ägde hemman taxerades med hemmanskatt som jämförelsetal. Som exempel kan nämnas att Selets bruk taxerades för en härd, en masugn, en kvarn och tvenne knipphamrar till 4 mantal. Vid förevarande taxeringsmöte bestämdes även de fattigas underhåll.

ORDNINGSREGLER

NEDER - LULEÅ SOCKENS FATTIGGÅRD

1. Vintertid uppstiga de arbetsföra hjonen kl 7 f.m. och sommartiden kl 6 f.m samt de öfriga hjonen i så god tid att de kunna infinna sig till frukosten. Inom en half timme efter de uppstigit skola de hafva klädt, tvättat och kammat sig, borstat och rengjort sina kläder och skodon.

2. Till frukost ringes kl 8. Före frukosten hålles morgonbön. Middagsmåltid intages halv Efter middagen hålles rast till kl

3. Hjonen skolan vid ringningen skyndsamt infinna sig imatsalen och där intaga sina bestämda platser samt under måltiden förhålla sig tysta och stilla.

4. Hjon, som icke passar måltiderna, kan icke fordra att på annan tid utfå det målet, för såvidt hjonet icke är stadt i gårdens ärenden.

5. Ingen får från måltiderna taga med sig något af det, som blifvit öfrigt av maten för honom eller andra.

6. Hjon som kommer till frukosten otvättadt eller okammat, måste genast återvända till sitt rum och erhåller för den gången ingen frukost.

7. Efter frukosten får icke något hjon, som kan arbeta, syssloslöst i boningsrummen tillbringa annan tid än den, som är eller kan varda till ledighet och hvila medgifven.

8. Hjon får icke utan ärende eller tillåtelse af föreståndaren eller förestånderskan vistas i andra rum än sitt eget.

9. Sist kl 8 em under vintern och kl 9 em under sommaren skola hjonen gå till sängs, och får icke efter denna tid ljus vara tänt i boningsrummen, icke heller några samtal där föras.

10. Hvarje lördagsafton lämnas rent linne åt hjonen, och är ovillkorligen skyldiga att själfva hålla sig fria från all slags ohyra samt återlämna de oreña plaggen till förestånderskan.

11. Hjonen äro samtliga skyldiga att verkställa det arbete, som af styrelsen eller å dess vägnar af fattiggårdens föreståndare, vare sig inom eller utom gården dem föresätts, samt att visa föreståndaren eller förestånderskan såsom husbonde och matmoder tillbörlig lydnad.

12. Utan föreståndarens tillåtelse få vid gården intagna hjon icke aflägsna sig därifrån.

13. Hvar och en skall med flit och noggrannhet fullgöra det honom anvisade arbetet samt iakttaga stillhet och anständighet. Oanständigt och högröstadt tal samt allt svärjande är strängeligen förbjudet.

14. Hjonen skola varsamt handtera alla persedlar, som de fått till begagnande, så att de icke skadas eller slitas mer än nödigt är.

15. Tillåtelse till längre eller kortare tids bortovaro från inrättningen kan intet hjon erhålla, om det under förflutna veckan uppfört sig mindre väl eller missbrukat en förut erhållen dylik tillåtelse.

16. För hvarje sofrum och arbetsställe tillsätter föreståndaren, så ofta han pröfvar sådan nödigt, bland hjonen en person, som ansvara för ordningen därstädes, och hvara tillsägelser de öfriga hjonen äro skyldiga att lyda.

17. De yngre och raskare böra med kärlek och vänlighet hjälpa de gamla vid hvarje tillfälle, där sådant erfordras.

18. Hjon äger att emottaga besök sön- och helgdagar kl 3-5 e.m, men eljest icke, med mindre än att bifall därtill lämnas af föreståndaren.

19. Gåfvor af matvaror o.d. få icke emottagas af något hjon, utan skola lämnas till föreståndaren.

20. Hjon, som erhållit tillåtelse till bortovaro från inrättningen, skall afhålla sig från tiggeri, förtäring af starka drycker eller annan oordning, iakttaga ett anständigt uppförande och hemkomma till bestämd tid. Hjon, som bryter häremot varder bestraffadt.

21. Brännvin eller andra rusgifvande drycker få under intet villkor finnas inom anstalten. Kommer någon, som haft tillstånd att vara borta, drucken hem, eller visar sig annars något vilsint och oregerlig och ej i godo låter styra sig, må han i sårsildt rum förvaras tills förbättring i uppförandet inträder.

22. Tobaksrökning utan föreståndarens medgifvande får icke äga rum inom inrättningen.

23. Den som talar illa om anstalten, föreståndaren eller förestånderskan, eller klandrar kläder, matvaror och ordning, som där äro antagna, eller med vett och vilja eller genom försumlighet skadar eller förstör något av anstaltens tillhörigheter, skall därför undergå bestraffning.

24. Straffen för förbrytelser mot anstaltens ordningsregler bestå, efter skedd varning, antingen i minskning eller indragning af matportioner eller i förbud att aflägsna sig från inrättningen eller ock i indragning under viss tid af kaffe eller af snus och tuggtobak för dessa som sådant brukar.

25. Straffet kan skärpas eller lindras allt efter uppförande under den närmast föregående tiden.

26. Begås brott af så svår beskaffenhet, att anstaltens straffbestämmelser ej äro tillräckliga, eller visar hjon fortfarande olydnad och dåligt uppförande, trots de varningar det erhållit och de straff det utstått, så förfares med den felande o öfverensstämmande med lag och författning.

27. Rymmer hjon från inrättningen så göres anmälan därom hos vederbörande polismyndighet för den rymdes återhämtande och bestraffning.

28. Om något hjon anser sig vara orättvist behandladt äger det anföra klagan hos fattigvårdsstyrelsens ordförande, som föranstaltar om rättelse, i fall grund för klagomålet förefinnes.

FATTIGVÅRDSSTYRELSEN

Anslaget i spannmål beviljades till 80 personer och varierade mellan 12 kappor och 2 tunnor korn. Dessutom fanns 26 fattiga som måste utackorderas, gå på rote eller intagas på fattigstugan.

De totala omkostnaderna för sockens fattigvård år 1823 beräknades uppgå till 117 tunnor korn och 41 Rdr i penningar med en fördelning av 3 strukna kappor korn (13.8 liter) för varje tunnlands skatt.

Fattigkornet uppbars av prästvärdarna vid husförhören och utdelades då även till de fattiga som fanns på respektive plats.

Som exempel på hur det var ordnat när någon gick på rote kan man finna i ett sockenstämmoprotokoll från den 23 jan 1814.

Den olyckliga "Snöds kall-Maja"

Här redogöres lite mer detaljerat om lappigan Elsa-Maja Anundsdotter även berömd som "Snöds kall-Maja" för att hon var flintskallig. Maja uppges ha varit född i Luleå men sedermera som fattighjon ha vistats emellan Haparanda och Stockholm med "bettlande och dockors förfärdigande". Hon led tydligen av svår "fallandesot", (epilepsi) och lär på senare tid ha befunnit sig i Gamla staden där hon emellertid legat innevånarna till last och besvär. Socknens allmoge åtog sig nu att i viss turordning erbjuda henne skjuts till Skatamark samt några dagars vistelse på varje gård. Den olyckliga "Snöds kall-Maja" lär emellertid ha tagit sitt öde i egna händer. Hon dog enligt dödboken vid 35 – 40 års ålder den 13 juni 1833 i lungсот.

Ingen etablering av inhyses hushåll utan tillstånd

Principen att varje socken skulle föda sina fattiga som föreslagits genom 1763 och 1766 års förordningar fick till en följd att tvister uppstod om de fattigas rätta hemort. Då bestämdes genom kunglig förordning 1788, att den socken där ett fattighjon senast haft sin verksamhet, bostad eller skattskrivning skulle sörja för dennes vård. Till detta förenades då även rätt för socken att hindra inflyttning av sådana personer som sedermera kunde befaras komma fattigvården till last. Inget inhyses hjon fick bosätta sig och inget gammalt och mindre arbetsfört tjänstehjon antagas i en socken utan sockenstämmans tillstånd. I Nederluleå beslöt kyrkorådet år 1822 att: "inget särskilt inhyses hushåll från andra socknar får etablera sig utan tillstånd av sockenstämman och att ingen ofärdig mindre arbetsför eller över 30 år gammal dräng eller piga må inflytta". Den eller de som mottaga sådana personer skulle därmed också bli pliktiga att försörja dem om de ej själva kunde reda sig.

Liknande överenskommelser fanns ibland också inskrivna i de enskilda byalagens bestämmelser.

Socknens fattigkassa hade också en ganska betydande inkomstkälla utifrån de gåvor till de fattiga som förekom vid lysningar, bröllop, barndop, kyrkotagningar, begravningar och bouppteckningar mm. Alltid gav man något, från en eller flera

skillingar i allmänhet upp till några riksdaler vid mera bemedlade högtidligheter. På 1850-talet utgick skatten till de fattiga med 8 skillingar för män och 4 d: o för kvinnor samt 1 ½ tunna korn för vart mantal.

Likkistorna travade på takåsen

Anders Åström "Togo" i Gammelstad mindes den gamla fattigstugan. Han visste berätta om att åldringarnas första synintryck när de steg in över tröskeln till stugans entré var de prydliga rader av likkistor som fanns upptravade på takåsarna... slutstationen efter ett i bästa fall fattigt och strävsamt liv. Om den hygieniska och lekamliga standarden på fattigstugan vet vi väl inte så mycket, men väl förekom det att överblivna matrester efter fester och helgfirande forslades till det inhysta stugfolket.

Omkring sekelskiftet 18-1900 upphörde emellertid verksamheten och stugan blev "finka" på apotekets senare tomt vid torget. Den sociala omvårdnaden överfördes till kommunalhemmet i Rutvik där en större fastighet inköpts för ändamålet. I huvudbyggnaden inrymdes ett större antal patienter, bestående av såväl psykiskt sjuka, orkeslösa åldringar som fattiga barn. I en intilliggande äldre byggnad härbärgerades övriga senila och mentalt efterblivna patienter. Detta senare hus försågs av säkerhetsskäl med fönstergaller, vilket sedermera ersattes med krossäkra glasrutor.

Kommunalhemmet i Rutvik. Byggnaden t.v. inhyste de senila och mentalt efterblivna patienterna. Foto: Luleå kommuns bildarkiv.

Första boenden på kommunalhemmet

Den första som inskrevs på kommunalhemmet hette Svedberg och härstammade från Klöverträsk. Han blev också den förste som transporterades därifrån. Enligt utsago var han en välfödd person och några äldre damer som besåg honom efter hans död lär ha utropat:

”Herri Gud! Han sö jo iot som in pastor” –Herre Gud han ser ju ut som en pastor. Anders Åström besökte någon gång hemmet och blev vid ett tillfälle av en åldring, Ström från Halsön, informerad om husets hygienrum sålunda: ” ...o hin ska do fa söy pa djävulsinrättninga. Hin ska i gömelménistj liig i gääk i vika, o i kwiinn skå stä o böörsy de nöttjen – Jåå, her jer bara för att plaag gömelfolka!!

”Och här skall du få se på djävulsinrättningen. Här ska en gammal människa ligga en gång i veckan, och en kvinna skall stå och borsta dig naken. – Jaa det är bara för att plåga gammalt folk.

I huset fanns också en tavla med rubriken: ”Matordning vid fattiggården i Rutvik”. Föreståndaren för verksamheten som hette Lövgren och var pitebo uttryckte sig en gång: Vä håva sätt så mutju pären i år, så vä behov et kaok ein ändaste makaraon åt dä gamlä”.

”- Vi har satt så mycket potatis i år så vi behöver inte koka en endaste makaron åt de gamla.”

Vid institutionen bedrevs som synes också en del jordbruksverksamhet med självhushåll och egna arbetsinsatser, men på 50-talet upplöstes verksamheten i Rutvik. Äldringsvården omorganiserades i centralorten och det forna kommunalhemmet har om disponerats som klubblokal med intilliggande modern golfbana för välsituerade motionärer i kommunen.

Källor: Albert Nordberg ”Lule sockens historia” sid 323.
Anders Åström, Gammelstad. Inspelade intervjuer.

I dag står huset kvar och verksamhet för välsituerade ordsbor med golf som gemensamt intresse. Foto: Luleå kommuns bildarkiv

Årsmöte med Norrbottens Hembygdsförbund 10 maj, 2003 i Töre Hyttgård.

Helt nära Töre älv och landsvägsbron står Hyttgården, ett attraktivt och lärorikt besöksmål. Foto: Tage Ranängen.

Efter välkomstkaffe i den pampiga Hyttgården samlades en talrik skara i Gamla skolan. Där genomfördes årsmötesförhandlingar under ledning av färgstarke kalixpolitikern Pelle Mohlin; i Töre är man som bekant i Kalix kommun. Dagordningen avverkades i rask takt med val av styrelsefunktionärer enligt valberedningens förslag. Lars Israelsson, Porjus fortsätter som ordförande. Vår hembygdsförenings två motioner, bevakade av Thorlid Jordung, vann årsmötets gehör, det första dock - mot styrelsens yttrande först efter omröstning. Dess effekt är en återgång till sådan mötesordning att årsmötets ombud väljer länsförbundets ordförande i direkt val, varpå förrättas övriga personval. Vår andra motion hade vunnit även styrelsens gillande, och beslutet kommer att innebära att årsmötets protokoll sänds ut till alla medlemsföreningar inom två månader efter årsmötet.

Anja Wrede och Esa Kinnunen från Läns museet visade några intressanta filmdokumentärer i den insamlingsdrive varom även vår senaste årsskrift publicerade ett upprop.

Efter en välsmakande lunch lämnade Magnus Mårtensson en faktarik orientering om Töre Hyttgårds imponerande roll i norrbottnisk järnförädling. Därpå visade han verksamhetens många olika lokaler och beskrev deras resp. funktioner. Vid

årsmötet välförtjänt lovordade Norrbottens museum, "vår bästa vän" enligt Israelsson, har här på hyttgården, slående väl exponerad, funnit sin vackra logo.

Töre Hembygdsförening har all heder av ett väl genomfört årsmötesarrangemang.

Anm. Protokollet till vår hembygdsförening dröjde dock till en bit in i september, långt över beslutade två månader.

Referent Tage Ranängen.

Tillresta ombud: Sittande fr.v, Maj Lindgren, Stig Bernhardsson och Maria Hagel. Stående fr.v. Tage Ranängen, Åke Larsson, Hjördis Östling, Thorild Jordung och Emma Pesula. Foto: Emma Pesula

Numera museala hyttgårdsbyggnader i timmer. Foto: Emma Pesula

Dopfunten i Gammelstads kyrka

Lvår kyrka tillgängliga foldrar på många olika språk som orientering till besökande och som läxa till oss guider får man veta att den medeltida dopfunten är av sandsten.

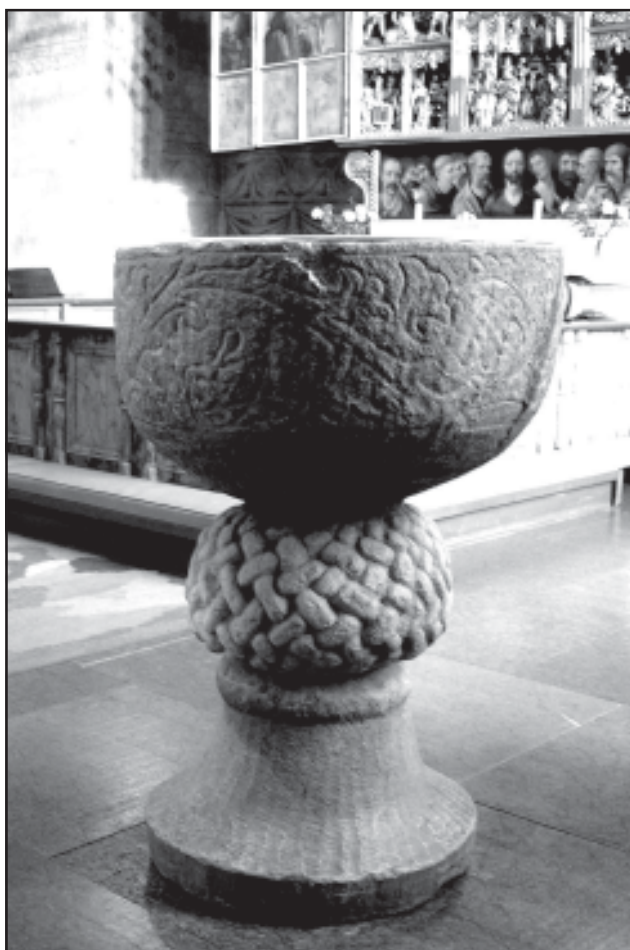
Riksantikvarieämbetet (RAÄ) är tillsynsmyndighet för våra världsarv. På ämbetets uppdrag utgav fil. dr Barbro Flodin 1998 den imponerande faktarika boken "Nederluleå kyrka, Norrbotten". Se separat artikel som bokanmälan.

I boken (s 133) hävdas att dopfunten är i själva verket en senmedeltida marmorpjäs. Vid telefonkontakt i början på januari har från Luleå bortflyttade professorn i geologi Bengt E.H. Loberg gett sitt tillstånd att återge textställets fotnot:" För materialbestämningen tackar förf. prof. Bengt E.H. Loberg.

Det går ej att fastställa varifrån stenen kommit utan närmare analys. Den kan

ha brutits i trakten eller hämtats från annat håll. Även om de olika delarna av funten uppvisar olika färgskiftningar kan de komma från samma stenbrott". Telefonsamtalet med numera i Västervik boende Loberg berörde något lite de främsta beståndsdelarna i resp. material; i sandsten väsentligen kiselförande kvartssten, medan marmor är en karbonatsten. Av samtalet drar jag slutsatsen att å ena sidan enbart en s.k. okulärbesiktning ej varit till fyllest. Men handfast tagning å andra sidan av provbit från dopfunten är inte tillåten.

En obetydlig knivsudd vitaktigt avskrap från ett

På Elvin Enqvists bild från 1978 har dopfunten en sammanhållande metallgördel.

Foto: Rolf Johansson

Närbild av den breda frodiga akantusrankan. Foto: Rolf Johansson

dolt ställe fick duga som analysunderlag.

I uppslagsverk kan man läsa att marmor är en kristallinsk kalksten. Om själva dopskålens ”breda frodiga akantusranka” meddelar författarinnan i en annan fotnot: ”Både rankan och flätverket är utförda i en teknik som påminner om träsnideri, något som talar för att dopfunten kan vara ett lokalt arbete”.

I den förnämliga praktboken ”Kyrkstanen Luleå Gammelstad, Världsarvet” av Pär Domeij och bröderna Jan-Olov och Maurits Nyström från 1999 omtalas följdriktigt och helt kort att funten är en medeltida marmorpjäs (s.51).

I Elvin Enqvists ”Kyrkstad”, 1978, med prägel av lättsam bygdeskildring återger författarens skarpa svartvita närbild (s 40) den sk. noden, funtens mellanstycke med en sammanhållande metallgördel. Även runtom på dopskålen framträder sprickbildningar.

Kyrkans nämnda foldrar meddelar att dopfunten är äldre än kyrkan, vilket skulle kunna tolkas så att funten funnits i en äldre kyrka på eller nära nuvarande kyrkplats eller att den inte är ett lokalt arbete.

Vi guider får som konsekvens orientera om oss själva och våra besökare från sandsten i många olika språkvarianter till det internationella marmor, med varierande uttal givetvis. Engelskans ord är dock marble, jfr Marble Arch, marmortriumfbågen i London. Marble står också för den fredliga sortens kula i kulspel. Finskan har precis som Meän Kieli ett påhångs-i, marmori. Nytryck av foldrar och vi guider likaledes har i mitt tycke att meddela nyvunnen kunskap.

Tage Ranängen

Hundra år med Grönlunds orgelbyggeri (1903-2003)

Orgelbyggeriet grundades 1903 av J. W. Grönlund i Kåge, Västerbotten. Han hade utbildat sig till orgelbyggare i Danmark. Det började som ett finsnickeri men man övergick snart till att bygga harmonium och orglar. År 1910 övertog sönerna Olof och Gustav orgelbyggeriet.

1944 flyttade de företaget till Notviken i Luleå, och efter ytterligare några år till Gammelstad.

1956 avled Olof Grönlund, och Ruth Grönlund övertog då företaget. Hon drev redan musikaffärer i Skellefteå, Piteå och Luleå.

Idag drivs familjeföretaget av Jan-Olof och Anders Grönlund samt Catarina Grönlund-Orrstjerd. Företaget har idag 19 anställda, både män och kvinnor.

I samband med hundraårsjubileet hölls öppet hus på byggeriet, och det bjöds på kaffe med dopp och en lärarik guidad tur i orgelbyggeriet.

Många intresserade besökare kom för att ta del av de olika arbetsmoment som

På bilden Anna Gustavsson och Hans-Ivar Larsson i full färd med att tillverka orgelpipor i det s.k. pipmakeriet.

ingår i arbetet med att bygga orglar. Vid ett samtal med Catarina Grönlund-Orrstjerdt berättade hon att arbetet med att bygga orglar är ett konsthantverk och att yrkesskicklighet krävs inom flera områden t. ex. snickare, pipmakare, intonatörer och gjutare. På byggeriet finns även en verkstad för elektronik och konstruktion.

Det är svårt att bygga orglar med tanke på vårt klimat med stora skillnader mellan sträng kyla och hög luftfuktighet.

De orglar som byggts vid Grönlunds orgelbyggeri finns, förutom i Sverige, även i Holland, Finland och Kautokeino i Nordnorge.

Korta fakta om orgeln i Gammelstads kyrka:

- Byggdes hos Grönlunds orgelbyggeri, och invigdes år 1971
- Har 4 manualer och 55 stämmor
- 4200 pipor som varierar i storlek mellan 5 mm och 6 m
- I huvudverket finns en spansk trumpet med horisontella pipor
- Ritad av arkitekt Uno Söderberg

Jubileet avslutades med en orgelkonsert i Gammelstads kyrka, framförd av orgelprofessor Hans-Ola Ericsson, som spelade verk av två av historiens största kompositörer Johann Sebastian Bach och Olivier Messiaen.

För vacker orgelmusik och givande studiebesök tackar jag Grönlunds med anställda.

Emma Pesula
Nederluleå hembygdsförening

Orgelmontörer i arbete med en orgel.
Fr.v. Anders Grönlund och Jan-Olof
Grönlund.

Vi bygger för framtiden

Att bygga en orgel är inte att bygga för nuet, vi bygger för framtiden. Den första orgeln byggdes för över 2000 år sedan. Orgeln är ett mångsidigt instrument eller som man säger i musikkretsarna, instrumentens drottning. Det är med stolthet vi kan säga åt kommande generationer att detta är en orgel byggd av Grönlunds orgelbyggeri, säger VD Catarina Grönlund, uppväxt med det 100 åriga orgelbyggeriet i Gammelstad.

Vår starka sida inom orgelbyggeri är hantverket. Vi skräddarsyr en orgel utifrån kundens förutsättningar, vet vi var orgeln skall stå så designar och specialbygger vi orgeln. Styrkan ligger i kunniga hantverkare inom specialområden som exempelvis konstruktion, snickeri, pipmakeri och intonation, framhåller Catarina Grönlund.

Kvalitet hela vägen

Den senvuxna norrländska furan används uteslutande i tillverkningen av orglar. Vi ställer höga krav på virket som uteslutande levereras av norrbottniska sågverk. Visserligen använder vi andra träslag också men furu är det dominerande, säger Catarina Grönlund.

Kulturarv att förvalta

Den största beställaren av orglar är svenska kyrkan. Hur kyrkans ekonomi kommer att utvecklas i framtiden efter separationen kyrka/stat vet ingen.

- Som jag ser det så har kyrkan förutom sitt kristna budskap även ett kulturarv att förvalta. Orglar kommer därigenom alltid att finnas i kyrkorna. Vårt arbete består inte bara av nybyggnationer utan även renoveringar, och det klarar vi med de resurser vi har i vår verksamhet, framhåller Catarina Grönlund

Framtid

Vi på Grönlunds medverkar aktivt till att utveckla byggnadstekniken av orglar. Detta gäller både historisk forskning av orgelteknik från 1700-talet eller tidigare, och ett aktivt deltagande i utveckling av helt ny teknik. Vi kan med tillförsikt anta att människor en lång tid framöver har kvar känslan för gediget hantverk och kunnande.

Kvalitet förstärker upplevelsen av instrumentet och dess klang oavsett om orgeln finns i ett konserthus eller i en kyrka, säger Catarina.

Privat tar hon sig ton i kören Prima Vista och avrundar sin fritid med en tur tillsammans med motorhistoriskt intresserade maken Anders Orrstjerdt i hans renoverade Citroen från 50-talet eller i sin far Jan-Olov's Bentley.

Rolf Johansson

Världsarvsskolan på besök i visningsstugan

Stadsöskolan är en av fem skolor i Luleå kommun som har statusen världsarvsskola. I april 2003 besökte alla sjundeklassare visningsstugan och hann under dagen även med ett besök på Visitor Centre samt en rundtur i kyrkstan. Under några tillfällen i årskurs åtta och nio kan de elever som så önskar guida bokade skolgrupper från låg- och mellanstadieskolor inom Luleå kommun. Detta sker i samarbete med världsarvssamordnaren.

En grupp blivande guider tillsammans med sin lärare lyssnar spänt på de historiska vingslagen.
Foto: Maria Hagel.

En grupp elever från Stadsöskolan får här undervisning av Emma Pesula t.v. och Gunilla Andersson.
Foto: Maria Hagel.

Anna Björkman och Anna-Maria Engelman berättade inför eleverna om kyrkstadens seder.
Foto: Maria Hagel

Oumbärligt standardverk om vår världsarvskyrka

För mer än fem år sedan, 1998 utgav fil. dr Barbro Flodin, verksam hos Riksantikvarieämbetet, boken vars omslag återges på bilden här intill. Titeln är *Nederluleå kyrka* och bokserien *Sveriges kyrkor*. Den 14 augusti samma år recenserade Kjell Lundholm boken i Norrländska Socialdemokraten i en fyllig granskning rubricerad "Kyrkan från tupp till golv"

I vår hembygdsförenings s.k. backspegel skulle det inte ha känts som en överloppsgärning om Kjells recension hade publicerats även i då närmast aktuell årsskrift av dåvarande redaktionskommittén. Artikeln är givetvis tillgänglig i kommunbibliotekets filmbaserade tidsningsarkiv.

Bland andra recensioner kan rekommenderas Jan-Olov Nyströms också mycket fylliga artikel "Spännande skrift om en älskad kyrka" den 6 aug. 1998 i Norrbottens-Kuriren och vidare de i facktidskrifterna Fornvännen. 1999, häfte 2 resp. Konsthistorisk tidskrift 1999, häfte 1.

Det har bekräftats att före publiceringen av Flodins bok har bröderna Olov och Folke Isakssons bok *Gammelstad, Kyrkby vid Lule älv* från 1992 varit föremål för cirkelstudier i Bensbyn.

Den bokens färgillustrationer hade Kjell funnit överlägsna dem i Flodins bok. Men några s.k. nedslag i våra årsskrifter föranledda direkt av Flodins bok finns knappast att peka på. Nu aktuell årsskrift vill i någon man råda bot på detta och varmt rekommendera läsning även av boken som - med Kjells försäkran - "får oss att upptäcka varje detalj i Nederluleå kyrka". Den finns tillgänglig för lån i vår föreningslokal men också tex. i både universitets- och kommunbiblioteken. Detta också som ytterligare förkovran inför guidning i vår världsarvskyrka med omgivning.

Genom studiet av här anmäld bok får man - med Kjells ord - "veta allt om allt från kyrktupp och tornets stolta ord Deo gloria till vad som döljer sig under kyrkgolvet". Efter ett förord och en inledning är bokens åtta kapitelrubriker följande:

Kyrkogården och dess byggnader. Byggnader på kyrkbacken. Kyrkobyggnaden - exteriör och murverk. Kyrkobyggnaden - interiör.

Kyrkobyggnadens historia. Kalkmålningar. Inredning och inventarier. Kyrkans konsthistoriska ställning.

En notapparat av imponerande omfång bär därtill vittne om ett enormt arbete med vad Flodin kallar excerpering, d.v.s. framtagning av fakta ur en uppsjö av skriftliga källor eller hos s.k. informanter, d.v.s. hennes intervjuobjekt, även sådana anlitade för djupare sakkunskap. (Se artikeln om dopfunten)

Tage Ranängen,
f.n studieansvarig i Nederluleå Hembygdsförening.

Klädsömnad inför Persmäss

Våren 2003 startade några medlemmar i Nederluleå Hembygdsförening en studiecirkel för att sy tidstypiska kläder från mitten av 1800- talet. Tanken var att kunna delta i Persmässfirandet en gammal kyrkstadstradition som återskapats och blivit en folkfest i Gammelstad.

Persmäss firas den 29 juni den dag som var aposteln Petrus dag och dessutom Nederluleå kyrkas invigningsdag.

Nederluleå Hembygdsförening deltar i olika aktiviteter under Persmässhelgen och samarbetar med Friluftsmuseet Hägnan, Nederluleå församling och Världsarvskontoret. Under denna helg kan man förflytta sig 150-200 år bakåt i tiden och delta i bondebefolkningens liv och leverne i kyrkstugorna.

Högmässan genomförs enligt 1817- års förordning och i vid denna tid satt männen till höger och kvinnorna till vänster i kyrkan. På torget pågår tidstypisk torghandel och försäljning av olika hantverk. Mönstring av soldater, tiondeinlämning och sockenstämma är uppskattade inslag under kyrkhelgen. För oss i Hembygdsföreningen som arbetar med kultur och traditioner kändes idén att sy egna kläder viktig och som i både material och snitt passade in på 1850-talets mode och bars av bondebefolkningen vid kyrkhelger.

Olika typer av tyger och material

Vi var åtta kvinnor från vår förening som med stort intresse deltog i skapandet av våra kläder för att bli en del av ”persmässfolket”. Vår cirkelledare var Maria Hagel som har kunskap om den tidens klädmode, tyger material och mönster. Vi började med att lära oss om vilka tyger som användes till olika plagg och vilka sömmar och detaljer på kläderna som var viktiga.. Det var ylle, linne och bomull som man använde mest. Sedan var nästa steg att köpa tygerna och att skradda. Vi valde att sy i linne och bomull och de plagg vi började med var livkjol och kyrkklänning. Vi tittade på gamla fotografier på kvinnor i vackra klänningar som också gav oss inspiration i vårt skapande.

Många uppsprättade sömmar

Klänningen på den lilla bilden är från tiden runt 1840. Snittet är typiskt för modeperioden Bidermayer. Klänningen är sydd i svart ylletyg men andra färger som grönt, mörkbrunt eller marinblått kunde förekomma. Som underplagg bärs lång- eller kortärmad särk i vitt linne. Till klänningen bärs alltid förkläde av fin bomull (katun). På huvudet har man huckle (stycke) eller bindmössa och över axlarna en stor svart sidenschal.

Våra kläder blev färdiga till persmässhelgen 2003 och det kändes faktiskt som att vara en annan person i en annan tid. Högtidligt att komma med häst och vagn till kyrkan som ”fin dam”, eller att bli bondmora med korg på armen för

att sälja ägg på torget eller bara flanera runt och känna på hur livet i Gammelstads kyrkstad levdes för ungefär tvåhundra år sedan .

Idag har vår cirkel gjort ett uppehåll men vi hoppas att vi kan komma igång igen till hösten Kanske får vi med oss några herrar som syr en bonjour och som med hög hatt och käpp flanerar runt torget? Vill även nämna de kvinnor från Ängesbyns Hembygdsförening som också startade en sycirkel och sydde mycket vackra kreationer med inspiration från "Paris" och som deltog med liv och lust i firandet.

Studiecirkeln har varit lärorik och rolig. Trots många uppsprättade sömmar och felklippta kläddetaljer så har det mesta varit en bra ide som går att utveckla vidare.

Emma Pesula

Från vänster; Emma Pesula, Lotta Brännström, Gerd Lampinen, Lena Isaksson, Kristina Brännström. Sittande Maria och Lena Blomkvist. Saknas på bilden Birgit Flodström.
Foto Emma Pesula.

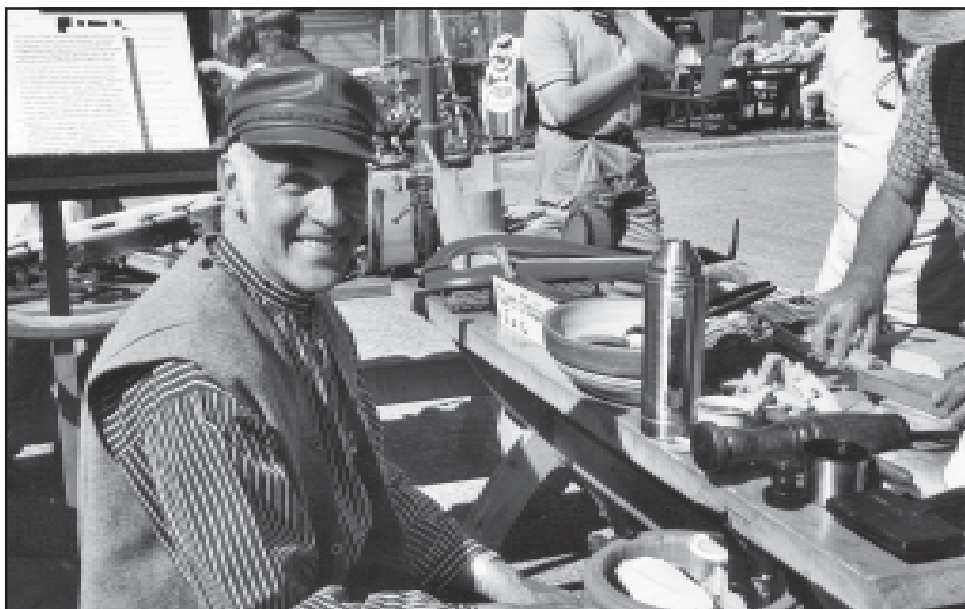
Persmäss 2003

Musikunderhållning på Torget.

Intresserade åskådare synar tekniken i kvastbindingens konst på Torget.

Föreningens Bengt Johansson från Långnäs visar upp gamla föremål som användes i jordbrukarhemmen förr i tiden.

Besökarna roades med en dansuppvisning på Torget.

Persmäss 2003

Persmässtagarna inföll under de varma dagarna i juni. Deltagare svalkade sig i skuggan av kyrkmuren.

Verksamheten var tidvis livlig i lokalen på G:a Hamngatan vissa stunder. Det vackra vädret hade lockat många till ett besök. Foto: Emma Pesula

Öppet hus i samband med Persmäss

För andra året i rad hade föreningen "öppet hus" i lokalen Gamla Hamngatan 5, Gammelstad, under Persmässhelgen. Vi sålde kaffe och te med hembakat, gammeldags bröd.

Då det uppstått fel i kommunens anmälan om verksamheten under lördagen ansåg kommittén att vi även kunde ordna med kyrkkaffe på söndagen.

Vi hade många besökare båda dagarna, vilka skrev sina namn i vår Gästbok och som även köpte lotter i vårt lotteri.

Bengt Johansson hade ordnat med en gissningstävling om gamla redskap, vilket många tyckte det var mycket trevligt. Vi hade också en utställning av foton över gamla Gammelstad i lokalen.

Öppet hus dagarna resulterade också bl a i att ett flertal nya medlemmar anmälde sig. Det är föreningens förhoppning, att vi kan fortsätta med öppet hus i lokalen, förslagsvis under Persmässhelgen, och vi hoppas på, att allt fler besöker oss.

Thorild Jordung

En kort paus från kaffekokning och servering under Persmässdagarna. Fr.v Barbro Candestål, Karin Johansson och Elsa Westman. Foto: Thorild Jordung.

Släktforskning

Ingrid Vikström mångårig cirkelledare i släktforskning på Studieförbundet Vuxenskolan, Luleå berättar kortfattat om släktforskningen och om hur det började.

En av de pensionärsaktiviteter som ökar mest i landet torde väl vara släktforskning. Många nya forskare deltar i de kurser som anordnas av flera studieförbund. Även i luleåområdet har släktforskning på senare år blivit en stor aktivitet.

En av de första, som ägnade mycket tid åt forskning om Luleå sockens historia och de människor som levat här, var prosten Albert Nordberg 1871-1954. Av hans många tryckta skrifter torde väl det omfattande bokverket *Luleå sockens historia* i 2 delar vara mest känt och uppskattat bland släktforskare. Nordberg gjorde också släktutredningar åt flera av sina församlingsbor.

En bygdens son - Julius Sundström

En som betytt mycket för att underlätta sökandet i de gamla källorna var folkskolläraren och kantorn i Gammelstad, Julius Sundström. Efter pensioneringen gick han helt in för sitt stora fritidsintresse, släkt- och bygdeforskning. Det hade han ägnat sig åt i många år dessförinnan genom att

Lulebygdens forskarförening anordnar studiecirklar i släktforskning. Här får en del cirkeldeltagare hjälp i att tyda kyrkböckernas noteringar. Foto: Birger Lundbäck.

I detta vackra stenhus på Stationsgatan 38 mitte emot Domkyrkan finns Lulebygdens Forskarförening

på somrarna resa runt till olika läns- och församlingsarkiv. Han skrev av de allra äldsta och mest svårtydda kyrkoarkivalierna från olika församlingar i Norrbotten och i viss mån även Västerbotten. Hans handskrivna noteringar är ovärderliga, någon gång maskinskrivna, avskrifter av skrifte- och husförhörsböcker har kompletterats med angivande av födelse-, vigsel- och dödsdatum samt ofta med hänvisningar

till vart personerna flyttat. Detta har underlättat släktforskningen för många efterföljare. Nu finns hans anteckningar inbundna sockenvis i flera upplagor bland annat hos Lulebygdens Forskarförening.

Julius Sundström reste också runt i byarna och ledde kurser i släktforskning och inspirerade på så vis många att själva komma igång med att söka efter sina rötter.

Julius var född år 1900 i Lulavan, där hans föräldrar ägde ett jordbruk. När han avled 1992 bildades en minnesfond som förvaltas av Lulebygdens Forskarförening. Ur fonden delas det varje år ut ett stipendium som består av diplom och en penninggåva som enligt stadgarna ska tilldelas någon som "gjort betydelsefulla insatser inom bygde- och släktforskning".

Lulebygdens forskarförening grundades

En som har haft nära kontakt med både Albert Nordberg och Julius Sundström och inspirerats av dem är Agnes Palmgren. Hon har genom åren hjälpt många med släktutredningar och även lett kurser. Hon var också den mest aktiva när det gällde att bilda Lulebygdens Forskarförening 1989 samt att skaffa fram en lokal och inventarier till föreningen. Vid hennes sida arbetade föreningens första styrelse som bestod av, förutom Agnes själv, ordförande Rolf Petersson, Kjell Mäki, Gerd Olovsson, Anders Sandström, Bengt Johansson och Arne Isaksson. Många andra har genom åren gjort betydelsefulla insatser för föreningen och den forskare som i första hand bör nämnas är då Olle Malmsten.

Kostnadsfri tillgång på material

I den nuvarande lokalen, som ligger på Stationsgatan 38 vid domkyrkan, förvaras det forskningsmaterial som föreningen har anskaffat men också det som normalt brukar finnas på stads- och kommunbiblioteken. På grund av utrymmesskäl förvaltar Forskar-föreningen de mikrorullar och -fisch som tidigare fanns på stadsbiblioteket. Detta är en fördel för medlemmarna som mot en avgift kan disponera en egen nyckel till lokalen och har möjlighet att forska på tider utanför ordinarie

öppettider. Liksom i andra arkiv i vårt land har vem som helst kostnadsfri tillgång till det material som finns, men det är att rekommendera att man först går en kurs för att lära sig grunderna i släktforskning.

Numera kan man hitta många uppgifter på CD-skivor och internet. Det pågår arbete med att scanna av alla Sveriges kyrkböcker och redan nu är vissa områden tillgängliga på internet. Men då måste man förstås betala en avgift. Uppgifter som andra forskare matar in i olika släktforsarsajter är däremot avgiftsfria.

Glädjande nog är det flera ännu arbetsverksamma och ungdomar som börjat intressera sig för sitt ursprung och sin släkts historia. Detta ses som mycket positivt från Forskarföreningens sida, som planerar att aktivt gå ut och erbjuda hjälp åt gymnasieungdomar att komma igång. Många forskare har insett att de borde börjat tidigare och tagit tillvara föräldrars och andra äldre människors berättelser. Genom att spela in på band och förse gamla fotografier med namn kan mycken värdefull information bevaras. Min uppmaning till alla som har äldre personer i sin närhet är att leta fram de gamla familjealbumen och komplettera dem med namn på fotonas baksida eller på lösa ark mellan bladen. Lulebygdens Forskar-förening anordnar varje månad föreläsningar och studiebesök som är tillgängliga för allmänheten. Ett medlemsblad utkommer fyra gånger per år.

Som de flesta andra föreningar brottas man dock med ekonomiska problem. Hyran för lokalen är den största utgiftsposten och apparater och övrig materiel slits och måste förnyas. Min andra uppmaning är därför: Stöd Lulebygdens Forskarförening med ditt medlemsskap även om du inte forskar själv! Årsavgiften är 150 kronor. Och gör gärna ett besök! Lokalen är öppen vardagar 9 - 16.

På föreningens hemsida w1.920.telia.com/~u92013674/ kan du läsa mer.

Med den vackra kachelugen i bakgrunden sitter Sigvard Eriksson och studerar sina rötter.

Innehållsförteckning

Ordföranden och redaktörens inledningar	2
Guideresa genom "Sörbyar" i maj 2003	4
Fattigvården i Nederluleå socken	10
Årsmöte med Norrbottens Hembygdsförbund	17
Dopfunten i Gammelstads kyrka	19
Hundra år med Grönlunds orgelbyggeri	21
Vi bygger orglar för framtiden	23
Världsarvsskolan på besök i visningsstugan	24
Oumbärligt standardverk om vår världsarvskyrka	25
Klädsömnad inför Persmäss	26
Persmäss 2003	28
Öppet hus i samband med Persmäss	31
Släktforskning	32

Vill Du bli medlem!

Vi är en aktiv hembygdsförening med många järn i elden. Vi deltar tillsammans med Hägnan och Världsarvet i Gammelstad i deras många aktiviteter som midsommarfirandet på Hägnan, Persmäss, marknader och mycket annat.

Som medlem har du tillgång till en omfattande studie-verksamhet och reseverksamhet som föreningen själv anordnar.

Du har även möjlighet att delta i visningsstugans guidningar under sommarhalvårets helger.

Välkommen

Redaktionskommitté:

Rolf Johansson, redaktör, Tage Ranängen, Eugén Markström, Stig Bernhardsson,
Hans Havo och Thorild Jordung.

ISSN: 1650-5727

